

PROIECTELE DE DEZVOLTARE ALE MUZEULUI „ASTRA”

Dr. Corneliu BUCUR

Perspectiva globalizării civilizației mondiale, cu inevitabilele și dramaticele consecințe posibile asupra pierderii identității (specificității) etnoculturale, la nivelul comunităților etnice și regionale, ca și la acela, superior, al națiunilor, a accelerat și intensificat, la intrarea în mileniul al treilea, preocupările UNESCO și ale structurilor aparținătoare (noi ne vom referi, în materialul de față, la politicile și documentele oficiale ale ICOM, iar dintre celelalte 30 de Comisii internaționale ale sale, la una singură, ICME) privind salvagardarea, prin politici guvernamentale, convergente și consensuale, a *diversității expresiilor culturale* (Declarația UNESCO din 2001)¹, a *patrimoniului cultural imaterial* (Convenția din 17 octombrie 2003)² și a *conținutului cultural și expresiilor artistice* (Convenția din 20 octombrie 2005)³.

Pentru Guvernul României (și pentru Ministerul Culturii și Cultelor), semnată al acestor documente oficiale ale UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Știință, Cultură și Educație), s-a impus, obligatoriu și nicidecum opțional, respectarea prevederilor Declarației și Convențiilor adoptate, și *elaborarea unui program și a unei strategii naționale* de aplicare a prevederilor acestor documente, ce exprimă, în termeni foarte riguroși și consensual cu aceste paradigme culturale ale sec. XXI, politicile structurale la nivel mondial.

Să analizăm, așadar, modul în care ICOM, *Comisia Internațională a Muzeelor*, condusă în ultimul deceniu (în ultimii ani ai sec. XX și primii ani ai sec. XXI) de un francez (Jaques Perault) și de o costaricană (Alissandra Cummins), și-a propus să materializeze, prin orientarea tematică a Conferințelor Generale din anii 2001 (Barcelona), 2004 (Seul) și 2007 (Viena), principalele obiective asumate prin Declarația și Convențiile UNESCO, adoptate în acest interval de timp.

Ne propunem această analiză, prin prisma programelor celor trei Conferințe Generale ale ICOM (subsemnatul având șansa de a participa la toate cele trei reuniuni ale muzeologilor și managerilor de muzee din întreaga lume), în contextul particular al modului în care Complexul Național Muzeal „ASTRA” (pe scurt, Muzeul „ASTRA”) s-a integrat pe deplin consensual, acestor politici culturale, anticipând, de fiecare dată, care este trendul și care sunt prioritățile muzeologiei mondiale, funcție de care și-a definit, în fiecare etapă, propriile obiective, pe termen scurt, mediu și lung și pentru îndeplinirea acestora, care trebuie să fie strategiile optime, generală și sectorială.

1. *Conferința Generală* a 19-a a ICOM (Adunarea Generală a 20-a, a ICOM) de la *Barcelona*, din perioada 1-6 iulie 2001, a avut ca temă generală *Muzeul și gestiunea schimbărilor*, iar ICME a asumat ca temă a dezbaterilor etnomuzeologilor, *Muzeul în fața dificultăților economice și sociale*.

1. *Declaration universelle de l'UNESCO sur la diversité culturelle*. Paris, UNESCO, 2002.

2. Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial adoptată la Paris în 17 oct. 2003.

3. Legea 410 din 29.12.2005 privind acceptarea convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial adoptată la Paris, în 17 octombrie 2003.

Două au fost subiectele abordate de Muzeul „Astra” (prin subsemnatul) cu ocazia prezentării referatului cuprins în programul sesiunii ICME și la discuțiile care au urmat acestuia:

Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”. Perspective interdisciplinare și interetnice⁴, și

Muzeul multimedia al culturii populare tradiționale a rromilor⁵.

Primul subiect a stârnit interesul unanim al celor prezenți, fiind considerat o proiectie novatoare, modernă, care deplasează accentul dinspre perspectiva etnografică clasică („cum sunt lucrurile”), spre una etnologică modernă („cum au devenit lucrurile ceea ce sunt”), după concepția lui Franz Boas, părintele antropologiei mondiale⁶ și în spiritul definiției „revoluționare”, dată încă din 1926, de către George Vâlsan. Etnografiei (în sens modern, Etnologiei): „însăși istoria culturii înțeleasă evolutiv”⁷.

Cea de-a doua caracteristică a proiectului nostru, absolut originală, viza abordarea monografică a procesualității multiculturale a unei regiuni europene (Transilvania), în sensul depășirii viziunii anacronice a profilului mono-etnic (prezentarea valorilor culturale tradiționale ale unei singure etnii), în favoarea abordării procesualității, infinit mai complexe (și mai complicate), a conviețuirii multietnice, cu toate influențele și

interferențele culturale între etniile care, prin coexistență îndelungată, au contribuit, fiecare în mod specific, la formarea civilizației acelei regiuni europene⁸.

Textul comunicării mele a fost postat pe site-ul ICME, provocând, în anii care au urmat, ample ecouri și discuții, având în vedere că o asemenea perspectivă ar putea orienta, cu un coeficient mare de generalizare, etnomuzeologia tuturor regiunilor Europei, în sec XXI.

Subiectul celei de a doua comunicări (referit la muzeul rromilor) nu ocupa nicidecum, „prima pagină” a muzeologiei europene. Expoziții dedicate culturii populare a rromilor (sau unor aspecte tematice ale acesteia: portul, locuința, nomadismul, obiceiurile și superstițiile etc.), în diferite țări europene (România, Ungaria, Polonia, Cehia, etc.), au mai fost organizate, dar un muzeu dedicat integral culturii etnoidentitare a acestei minorități naționale (venită din India, odată cu migrația tătarilor, începând cu sec. XIII, în numeroase țări europene), nu știm să se fi proiectat sau realizat. Tentativa Muzeului „ASTRA” de a completa rețeaua sibiană (și națională) cu un asemenea muzeu etnografic, pe lângă cel dedicat culturii populare săsești (Muzeul „Emil Sigerus”) sau culturii popoarelor lumii (Muzeul „Franz Binder”) a ajuns până în faza nominalizării acestui obiectiv în Hotărârea de Guvern nr. 430 din 2001, care, la punctul VII.I.7, prevede „Înființarea Muzeului Etnografic al Rromilor”⁹. Din păcate, proiectul a rămas, după șase ani, doar pe hârtie.

Cu privire la tema abordată în cadrul ICME (cum pot fi depășite dificultățile economice specifice etapei istorice), am prezentat colegilor din Comisie, întreaga concepție managerială proiectată după 1990 și constând din aplicarea unui vast „evantai” de servicii pentru publicul vizitator, aducătoare de venituri. Scopul urmărit, primordial, a fost acela de a lărgi foarte mult baza socială a publicului vizitator și de a asigura tuturor categoriilor de oaspeți, cele mai felurite programe și servicii, deopotrivă culturale, recreative, artistice și de divertisment, fapt care a transformat Muzeul în aer liber din

4. Bucur, Corneliu, *Muzeul „ASTRA” în avangarda mișcării culturale mondiale (Programul „Tezaurul umane vii” – Validat de UNESCO, ICOM, ICME și IOV)*, în: *Cibinium 2001-2005*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006, pag. 19-22

5. Bucur, Corneliu, *Problema fundamentală a științei și etnomuzeologiei românești, în secolul al XIX-lea: cunoașterea și reprezentarea identității etno-culturale*, în: *Cibinium 2001-2005*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006, p. 29-32.

6. Boas, Fr., *Methods of Ethnologic American Anthropologie*, SN.22, 1920, după Cl. Lévy- Strauss, *Antropologie culturală*, București, Editura Politică, 1978.

7. Vâlsan, G., *O știință nouă - etnografia*, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul”, 1927.

8. Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (1990-2000)*, în *Cibinium 1990-2000*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2000, pag. 23-44.

9. Hotărârea de Guvern nr. 430 din 2001 privind aprobarea strategiei Guvernului României de îmbunătățire a situației rromilor.

Dumbrava Sibiului, încă din anii 1990, în cel mai atractiv și valoros obiectiv turistic al Sibiului.

Simțind multe rezerve în privirea indoielnică și în întrebările colegilor din Comisie, am luat inițiativa de a-i invita la Sibiu să se convingă singuri. Așa am pregătit organizarea Conferinței ICME din vara anului 2003, care a fost un mare succes. Declarațiile lor, după Conferință, au fost, unanim, extrem de elogioase. Deși am înregistrat un eșec cu organizarea Muzeului romilor nu am dezarmat și am continuat să milităm pentru valorificarea expozițională a patrimoniului lor etnografic. În colaborare cu Muzeul de Istorie al Orașului Luxemburg, cu piese provenind și de la Muzeul Țăranului Român, în anul 2007, s-a organizat, la Luxemburg, și vernisat o amplă expoziție, de concepție antro-pologică, despre valorile esențiale și definitorii ale culturii populare a *romilor*, ca etnie europeană, în măsură să combată toate falsele concepții și percepții despre această etnie. Titlul expoziției este „Atenție. Țigani! Istoria unei neînțelegeri”¹⁰.

Ceea ce am dori să subliniem, cu referire la subiectele abordate de noi, la Barcelona, în 2001, este faptul că tematica conferinței internaționale nu ne-a surprins și nici nu ne-a găsit nepregătiți. Dimpotrivă – așa cum se va întâmpla și cu viitoarele conferințe internaționale, de la Seul (2004) și de la Viena (2007) - am anticipat, cu mult înainte, trendul dezvoltării muzeologiei universale, în general, și al etnomuzeologiei în special. Pregătind teme și lucrări, referate și intervenții deplin consensuale, cu tematica abordată la fiecare din aceste conferințe generale, am constatat o perfectă identificare cu înseși proiectele majore ale instituției noastre.

2. Conferința Generală (a 20-a) de la Seul (4-10 oct 2004) a avut ca tematică generală **Muzeele și patrimoniul cultural imaterial**, anticipată, de altfel, de promulgarea, la 17 oct 2003, a **Convenției UNESCO pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial**.

Și de această dată, Muzeul „ASTRA” se afla în „pole position”. Încă din anul 1998, am început pregătirile pentru

organizarea, la Sibiu, a unui Colocviu național pe tema patrimoniului cultural imaterial, împreună cu conducerea Academiei Române (a participat și președintele Academiei, Eugen Simion), având ca oaspete pe Noriko Aikawa, la acea dată Director al Direcției Patrimoniului Cultural Imaterial din UNESCO. Surpriza oaspetelui japonez a fost de proporții, cu atât mai mult cu cât programul lansat de noi, în acest domeniu, extrem de bine structurat, cu o structură piramidală impresionantă (pe șapte nivele) și de o concepție sistemic-națională riguroasă, fusese conceput în totală necunoștință de cauză cu „Recomandarea” UNESCO din anul 1989, de la Paris. Rezultatul a fost invitarea noastră la workshop-ul de la Veneția, din anul următor, prilej cu care România (prin Muzeul „Astra”) a fost elogiată și „clasată” pe primul loc în Europa., urmată de Franța¹¹, pe frontul programelor naționale de salvagardare și promovare a patrimoniului cultural imaterial.

După Veneția, ne-am asumat paradigma și sintagma UNESCO, „botezând” întregul nostru program cu sintagma „Tezaure Umane Vii - România”¹².

A urmat participarea României la Smithsonian Folk-Live Festival, Washington DC, în iulie 1999¹³, acțiune de promovare internațională a valorilor cultu-

10. *Attention, Tsiganes! Histoire d'un maleatendu*, Luxemburg, 2007.

11. ***, *International Training Workshop on „Living Human Treasures”*, Veneția, 24-27 februarie 1999.

12. *Tezaure Umane Vii*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006. (Coordonator Corneliu Bucur), 28 p.

rii de tip tradițional, în care Muzeul „Astra” s-a evidențiat ca principalul organizator, alături de specialiștii Muzeului Tăranului Rămân (sub patronatul „Institutului Cultural Român”), organizând, pe 18 aprilie 1999, în Dumbrava Sibiului, spectacolul „avant premieră”, cu un succes deosebit (peste 12.000 de vizitatori și spectatori). Cu o experiență, deja, considerabilă, în anul 2003, am organizat, conform pro-misiunilor făcute la Barcelona, la **Conferința ICME**¹⁴, cu participarea a 56 specialiști din numeroase țări ale lumii, sub conducerea președintelui ICME, prof., Bjorn Rekdal¹⁵. A fost repetiția generală pentru Conferința Internațională, a 20-a, de la Seul, care, poate stimulată de referințele excelente ale președintelui ICME, despre Conferința de la Sibiu, din anul anterior, și-a stabilit aceeași temă: **Muzele și patrimoniul cultural imaterial**.

România s-a prezentat remarcabil, un număr de opt articole fiind semnate de Muzeul „Astra”¹⁶, și ilustrând întreg programul, conceput și derulat de Muzeul „Astra”, încă din anul 1990, privind politica de păstrare, continuare și valorificare superioară a întregului tezaur „viu” al patrimoniului cultural imaterial.

Vedeta incontestabilă a Adunării Generale, ședința festivă, inaugurală, a fost Muzeul „Astra”. Reprezentantul UNESCO, dl. consilier Ahmed Bahli, în

discursul oficial susținut la deschiderea lucrărilor Adunării Generale a ICOM, a elogiat, în numele întregii organizații UNESCO și a directorului general, Koiciro Matsura, programul și strategia aplicate în premieră mondială de specialiștii Muzeului „Astra”, considerate ca fiind exemplare pentru întreaga rețea mondială a muzeelor.

În încheierea lucrărilor, doamna Noriko Aikawa, consilierul Directorului General UNESCO, a ținut să exprime, personal, ambasadorului României la Seul, cele mai sincere felicitări, declarându-i că <<prin tot ceea ce face Muzeul „Astra”, el se constituie în pionierul politicii de salvare a patrimoniului cultural imaterial din Europa>>.

Impresionat de elogiile formulate la adresa programului „Tezaur Umane Viu”, ambasadorul Valeriu Arteni a solicitat Muzeului „Astra” organizarea unei expoziții de fotografii color (60 de piese de mari dimensiuni)¹⁷, inaugurată la sediul Ambasadei României, la Seul, la data de 1 decembrie 2004.

3. **A 22-a Adunare Generală a 21-a și la Conferința Generală a ICOM** (organizată la Viena, între 19-24 august 2007) a avut ca temă **Muzele și patrimoniul universal**, iar ICME și-a stabilit tema, consensuală cu cea dintâi: „Lumea sub un acoperiș: trecut, prezent și viitor. Atitudini etnografice asupra universalității”.

Un seminar special, organizat în ziua de 18 august, având ca temă **Managementul de urgență în țările din Europa de est**, mi-a oferit ocazia de a prezenta coordonatele principale ale managementului Complexului Național Muzeal „ASTRA”, un management cunoscut și apreciat de numeroși specialiști din toată lumea care ne-au vizitat, ca remarcabil, Complementară programului oficial al Conferinței Generale a mai fost lansată o temă consensuală temei ICME, promovată de ICR, **Patrimoniul universal, abordare regională**.

Încă de la primirea invitației (pe care nu eram decis să o accept, până la confirmarea aprobării bursei din partea Comisiei ICOM Austria), am realizat căt

13. Bucur, Corneliu. *Living Human Treasures. The Astra Museum programme for the intangible cultural heritage protection*. în: Revista muzeelor, 2004, nr. 2, p. 39-42.

14. Tema Conferinței ICME desfășurate la Sibiu, 26-30 septembrie 2003, a fost „Tradițiile culturale în pericol de dispariție – o provocare pentru muzee”.

15. „Când te afli în fața unei cărți grozave, încercând să găsești cuvintele potrivite – ce ai putea să spui? Mulțumesc tuturor gazdelor și colegilor noștri din România pentru extraordinarul schimb de experiență, schimbul de cunoștințe și puncte de vedere. Plec o persoană schimbată. De asemenea vă mulțumesc pentru ospitalitate!”. B Rekdal, Președinte ICME, în „Cartea de Impresii a Muzeului „ASTRA”, 2003

16. *Revista muzeelor*, București, 2004, nr. 4, pag. 39-83.

17. Expoziția de fotografii *Tezaur Umane Viu*, Seul, a fost vernisată la 1 decembrie 2004.

de pregătiți eram și de această dată, pentru a confirma faptul că Muzeul „Astra” se găsește în avangarda muzeologiei mondiale, prin cele două proiecte aflate pe rol, în ultimii ani. Primul demarat începând cu anul 2005 și finalizat în anii 2006/2007. **Instituirea premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial**, iar cel de al doilea (vizând proiectarea în conștiința universală a excelenței patrimoniului de profil, deținut de Muzeul „Astra”) - lansarea proiectului construirii **Centrului Internațional pentru promo-varea tradițiilor** (marcând, evident, politica noastră privind internaționalizarea programului „Tezaur Umane VII”). Programarea celor două subiecte în mod oficial pe Agenda sesiunii de comunicare la ICME nu a mai fost posibilă datorită întârzierii deciziei mele de participare, motiv pentru care am recurs la cea mai eficientă modalitate de promovare a unui proiect, la o conferință internațională: difuzarea personală a materialelor publicistice privind cele două proiecte: CD-ul în patru limbi, editat la comanda UNESCO, având ca subiect „Civilizația tehnică preindustrială din România” și publicația „Tezaur Umane VII”, editată în limbile franceză, engleză, germană și spaniolă. Colegii au apreciat modul de pregătire și de participare a Muzeului „Astra” și la această ediție a Conferinței Generale ICOM.

În cadrul vizitei efectuate la Muzeul Național de Etnografie din Viena am avut oportunitatea de a prezenta și **Proiectul de Arhitectură al Centrului Internațional pentru Promovarea Tradițiilor**, având ca autoare pe Iulia Rădulescu (București). Întreaga asistentă a fost impresionată de grandoarea proiectului. Denis Chavalier, directorul adjunct al Muzeului Civilizațiilor Europene și ale Regiunii Mediteraneene, de la Marsilia (care vizitase, cu numai o săptămână în urmă, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului), a confirmat, cu entuziasm, colegilor din ICME, calitatea excelentă a întregii activități a Muzeului „Astra”, elogiind în mod special instituirea premiului UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic Preindustrial, precum și excelențul program „Tezaur Umane VII” (în timpul

vizitei sale, derulându-se, cu un succes deosebit, ediția a XXIV-a a Târgului Național al Creatorilor Populari din România).

În loc de concluzii, credem că se impun, în mod relevant, câteva idei.

1. Pentru „a ține pasul” (și cu atât mai mult, pentru a te situa în avangarda mișcării muzeal-internaționale) cu trendul general al ideilor de forță, al conceptelor și strategiilor avangardiste, pentru modernizarea actului muzeal, trebuie să fii în contact direct și continuu cu întreg sistemul rețelei și instituțiilor de profil ale ICOM și, în cazul muzeelor de etnografie, ale ICME, prin specialiștii de marcă ai acestora, atât direct, cât și indirect, prin parcurgerea publicațiilor acestora.

2. Privind strict la orientarea conceptuală și tematică (pe timp mediu și lung) a conținutului și profilului cultural și științific ale unui muzeu modern, o condiție sine qua non este **instituirea și cultivarea cu obstinație, a funcției de previziune și proiectare**, la nivelul **conducerii**. Aici, se impune a face o distincție netă între funcțiile de **conducător și manager**.

Conducătorul (care trebuie să aibă calitatea, esențială, de vizionar, de proiectant pe termen lung, de cunoscător atent al trendului lumii muzeologice moderne), trebuie să se preocupe continuu să previzioneze și să conceapă, consensual cu trendul politicii culturale mondiale, exprimate prin documentele programatice ale ONU și UNESCO, proiectele de viitor ale propriei instituții, inevitabil consensuale cu tematica conferințelor generale ale ICOM.

Managerului îi revine sarcina de a elabora strategiile și programele operaționale și executive, în plan financiar, al resurselor umane și tehnice al planificării riguroase a termenelor, pentru a ajunge la o materializare (împlinire) optimă a proiectelor, devenite obiective ale planurilor anuale, bianuale, trienale, etc.

3. **Comitetul Național ICOM** dobândește un rol esențial în conceperea și derularea politicii muzeal naționale, având obligația orientării tactice și strategice, consonantă cu tematica dezbătută la

conferințele generale ICOM, a întregii politici naționale în domeniul muzeologiei.

Se impune editarea unui *Buletin național ICOM*, organizarea cu mare rigoare a activității de difuzare a informațiilor și documentațiilor emanate la toate reuniunile internaționale și crearea unei atmosfere de dialog colocal (pentru implementarea acestora la toate nivelele), de dezbateri, de experimentare, în sfârșit, de valorificare a experiențelor pozitive, totul într-o concepție sistemică riguroasă, conceptul *de rețea* fiind esențial în funcționarea, la scară națională, a unui asemenea program.

4. *Ministerul Culturii*, adeseori el însuși implicat în structurile UNESCO și ICOM prin specialiștii și demnitarii săi (aceștia deținând funcții de conducere în structurile internaționale ale UNESCO sau ICOM) trebuie să asimileze și să integreze, în filozofia și conținutul politicii naționale a muzeelor, de care sunt direct responsabili, elaborarea lor fiind prin-

cipala atribuție a acestora (ar fi de-a dreptul o tragedie ca o asemenea politică națională să nu existe) și apoi, prin elaborarea de strategii generale și sectoriale, să urmărească asimilarea acestor viziuni și orientări de valoare universală, în rețeaua instituțională din România.

A ignora aceste concluzii (sau reflexii), a neglija procesul de emancipare continuă a personalului din muzee, la absolut toate nivelele, a nu asigura cu maximă intensitate, circulația fluidă și continuă a informației și a specialiștilor, a nu cultiva schimbul de experiență, deopotrivă la nivel național și internațional, a nu sprijini și promova proiectele de anvergură internațională, emanate de muzeele care s-au afirmat în plan universal cu asemenea proiecte, înseamnă, de fapt, a compromite însuși interesul național, câtă vreme muzeele nu sunt numai *trezorerii avuției naționale supreme (patrimoniul cultural național), ci și cele mai vizibile și credibile instituții ale identității naționale a unui popor*.